

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКОЇ АРХІТЕКТУРНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ

В. І. Волошук, канд. філол. наук, професор
Запорізький національний технічний університет,
вул. Жуковського, 64, Запоріжжя, 69063, Україна
E-mail: wika1976@mail.ru

Стаття присвячена дослідженню структурно-семантичних особливостей архітектурної термінології та способам перекладу архітектурних термінів. Семантично доцільно розподілити всі архітектурні терміни на такі видові класи як типи будинків, конструкції будівель, структурні елементи будівлі, частини будівлі, інженерне забезпечення будинків, види декору та їх підвиди. Структурно більшість термінів з галузі архітектури виникло шляхом словоскладання. Широко застосовують багаточленні іменники, зазвичай тричленні. Суфіксальний та префіксальний способи термінотворення також часто застосовуються в галузі німецької архітектури. Переклад архітектурних одиниць може бути здійснений за допомогою лексичного еквіваленту, транскодуванням та калькуванням, але найпродуктивнішим є описовий спосіб.

Ключові слова: Термін, структурно-семантичні особливості, словоскладання, лексичний еквівалент, описовий спосіб перекладу.

Архітектурна лексика самостійний сегмент у наївній і науковій картині світу людей, носіїв мови, і тому становить інтерес як для лінгвістів, так і для не фахівців у філологічній сфері. Міждисциплінарність цього наукового напрямку в термінології базується на синтезі спеціальних знань в галузі лінгвістики й архітектури.

Архітектурна термінологія являє собою окремих лексичний прошарок мови, що розвивається з плином часу. Говорячи про архітектурну терміносистему, маємо на увазі, що до неї входять терміни на позначення будівель, частин споруд, конструкцій, матеріалів тощо, які формують просторове середовище для життя і діяльності людей.

Функціональний аспект у вивченні термінології має важливе і самостійне дослідницьке значення, оскільки істинні властивості та якості терміна проявляються тільки при функціонуванні його в спеціальних текстах або в усних формах професійного мовлення.

До цього часу німецька архітектурна термінологія знайшла відображення в небагатьох дослідженнях (порівняльний аналіз англійської і російської архітектурної термінології (О. С. Гриньов [1]), аналіз лексико-семантичних, структурних та функціональних особливостей архітектурної лексики: на матеріалі англійської, німецької, грецької та російської мов (Е. Стаматіаду [2]), архітектурна метафора в мові та мовленні (М. О. Симоненко [3]), термінологічна специфіка англійських текстів підмови архітектури та будівництва (О. П. Корнієнко [4]). Архітектурна лексика привертає увагу також українських науковців. Л. Б. Думанська у своїй статті «З історії походження української архітектурної термінології», доходить висновку, що у зазначеній термінології переважають елементи праслов'янського походження. У складі української архітектурної термінології домінують терміни, утворені на питомому ґрунті [5, с.153].

У іншій своїй роботі Л. Б. Думанська розглядає явище синонімії в галузі архітектурної лексики. Зазначає, що між термінами та спеціальними поняттями мають бути однозначні відповідники, тобто термін має співвідноситися з одним чітко окресленим поняттям певної термінологічної сфери. Дослідниця звертає увагу, що значну кількість синонімічних пар становлять терміни-дублети, що є наслідком паралельного вживання одиниць українського та іншомовного походження [6, с. 275].

Проте у вітчизняній лінгвістиці майже не було спроб дослідити цей термінологічний пласт на матеріалі німецької мови, що й обумовлює **актуальність даної роботи**.

Об'єктом дослідження в роботі є терміни у галузі архітектури німецької мови.

Предметом аналізу постають лексично-семантичні та структурні особливості німецької архітектурної лексики та способи перекладу українською мовою.

Метою даного дослідження є вивчення специфіки та аналіз лексико-семантичних та структурних особливостей німецьких архітектурних термінів та способів їх перекладу українською мовою.

У процесі аналізу було застосовано такі **методи дослідження**: системно-функціональний метод, метод компонентного аналізу, компаративний метод, метод перекладацького аналізу, зіставний метод, метод аналізу лексикографічних джерел.

У кожній термінологічній системі утворюються певні групи, для яких загальним є їх належність до класу предметів, або до класу процесів, властивостей і т. д. Якщо спробувати класифікувати архітектурну лексику, то можна виділити, слідом за О. П. Корнієнко, наступні тематичні підсистеми термінів архітектури:

- типи будинків;
- конструкції будівель;
- структурні елементи будівлі;
- частини будівлі;
- основні «будівельні» поняття;
- інженерне забезпечення будинків [4].

Те ж саме відбувається у німецькій мові. У тематичному словнику Н. І. Венідиктової всі архітектурні терміни поділені на наступні групи:

- стилі архітектури: *Empirestil* – ампір, *Barockstil* – бароко, *gotischer Stil* – готика, *Klassizismus* – класицизм, *Jugendstil* – модерн, *Rokoko* – рококо, *Romantik* – романтизм;
- громадські будівлі: *Kunsthalle* – виставкова зала, *Rathaus* – ратуша, *Kathedrale* – собор, *Einkaufszentrum* – торговий центр;
- промислові будівлі та споруди: *Warenlager* – склад, *Schornstein* – димова труба, *Abteilung* – цех, *Depot* – депо, *Turm* – вежа;
- житлові будинки: *Wohnung* – квартира, *Einzelhaus* – котедж, *Mehrfamilienhaus* – багатоквартирний дім, *Wolkenkratzer* – хмарочос, *Stadtvilla* – особняк;
- спортивні споруди: *Arena* – арена, *Rennbahn* – іподром, *Sporthalle* – спортивний зал, *Stadion* – стадіон [7, с. 16].

Окрім термінів основних та допоміжних будівельних робіт та геотехніки словник *Fachwörterbuch Architektur und Bauwesen* В. Хагемана фокусується на таких напрямках: проектування будівель, архітектура (історична та сучасна), міське і регіональне планування, геодезія, будівництво гідротехнічних споруд та мостів, енергоефективність будівель [8, с. 8]

При аналізі семантичних груп терміносистеми німецької архітектури в ході дослідження були виділені наступні тематичні групи:

1. Види споруд (*Fachwerkbau (m)* – фахверкова споруда; *ländlicher Bau (m)* – сільська споруда; *Lehmstampfbau (m)* – глинобитна споруда; *Tiefbauanlage (f)* – підземна споруда).
2. Будівлі різноманітної форми (*gestrecktes Gebäude (n)* – прямолінійна будівля; *Rechteckbau (m)* – прямокутна споруда; *Rundbau (m)* – кругла будівля).
3. Частини будівель (*Dachbodenraum (m)* – горіщне приміщення; *Gartenseite (f)* – сторона будівлі, звернена до саду; *Hinterseite (f)* – задній фасад, фасад виходить на подвір'я; *Keller (m)* – підвал, погріб; *Bogen (m)* – арка; *Fensterbrett (n)* – підвіконня, підвіконна дошка; *Mittelmauer (f)* – проміжна стіна; *Regendach (n)* – навіс; *Zwischenmauer (m)* – перегородка, простінок).
4. Види матеріалів (*Backstein (m)* – цегла (обпалена); *Baukeramik (f)* – будівельна кераміка; *Falzziegel (m)* – черепиця; *Haustein (m)* – тесаний камінь, штучний камінь; *Porenbeton (m)* – пористий бетон; *Teakholz (n)* – дерево тика).

5. Види дахів (**Adlerdach (n)** – античний двосхилий дах, висота якої не більше 1/4 довжини основи даху; **Flachdach (n)** – плоский дах; **Kaiserdach (n)** – шоломоподібний дах; **Pultdach (n)** – односхилий плоский дах; **Satteldach (n)** – двосхилий дах; **Steildach (n)** – крутий дах).

6. Типи конструкцій (**Behelfsholzkonstruktion (f)** – тимчасова дерев'яна конструкція; **Skelettbau (m)** – каркасна конструкція).

7. Види сходів (**Fachwerktreppe (f)** – наскрізні сходи; **Geschoßtreppe (f)** – міжповерхові сходи; **Haupttreppe (f)** – парадні сходи; **Hintertreppe (f)** – чорні сходи; **Kellertreppe (f)** – підвальні сходи; **Nottreppe (f)** – аварійна, пожежна драбина).

8. Різні типи вікон (**Kuppelfenster (n)** – купольне вікно, вікно в куполі; **Langfenster (n)** – стрічкове вікно; **Rosette (f)** – вікно-троянда; **Schiebefenster (n)** – розсувне вікно; **Schlüssellochfenster (n)** – вікно у вигляді замкової щілини; **Drillingsfenster (n)** – потрійне вікно).

9. Назви процесів (**Abbrechung (f)** – відламування, відколювання; зриття, злам, знесення (будівлі); **Abgleichung (f)** – вирівнювання; **Abwanderung (f)** – зрушення, зсув, відхилення; **Anblendung (f)** – облицювання, обшивка; **Raumbeschränkung (f)** – просторове обмеження, обмеження приміщень).

10. Види декору споруд (**Arabeske (f)** – арабеска; **Skulpturschmuck (m)** – скульптурна прикраса; **Spitzturm (m)** – декоративна башточка; **Wolfszahnornament (n)** – зубчатий орнамент (в нормандській архітектурі)).

11. Назви ліній та виділених частин креслення (**Fluchtlinge (f)** – лінія напрямки будівлі, лицьова лінія будівлі; **Mittelachse (f)** – середня вісь; **Tragachse (f)** – несуча вісь).

Хоча полісемія термінів на відміну від аналогічного явища у загальноживаній мові розглядається у працях більшості термінологів як вкрай небажана, оскільки вона перешкоджає чіткому розрізненню наукових понять, що порушує вимоги, які висуваються до фахового тексту, передовсім, його точність, проте в ході дослідження, у терміносистемі архітектури була виявлена внутрішньосистемна полісемія. Внаслідок аналізу відібраних термінів були помічені такі ряди синонімічних зв'язків між термінами досліджуваної терміносистеми: 1) повний збіг словникових дефініцій (**Falzziegel (m)** – **Pfanne (f)** – черепиця); 2) неповний збіг компонентного складу (**Abfallrohr (n)** – спускна труба, стічна труба, водостічна труба, відвідна труба – **Abflusskanal (m)** – стічний канал, колектор).

1. *Der Ausstellungsbereich setzt sich vom Austritt des Stiegenhauses in den kleineren, oberen Zylinder weiter fort. Dort findet man die Mehrzweckhalle und ein erhöht liegendes Auditorium, das über der Zentralthalle liegt* [9]. – Виставкова площа продовжується у меншому верхньому циліндрі споруди, починаючись з **верхньої сходинок** сходового майданчика. Там знаходиться багатфункціональний зал та аудиторія, що розташована над центральним приміщенням споруди.

2. *Ein kleiner Austritt erweitert die Wohnfläche in den Innenhof* [10]. – Невеликий **вихід** розширює життєвий простір у внутрішньому дворі.

З наведених прикладів видно, що у першому випадку слово *Austritt* перекладається як «верхня сходинок», а у другому – «вихід».

Також не уникли архітектурні терміни і міжгалузевої полісемії (**Absatz (m)** в архітектурній терміносистемі – це майданчик сходів; в комерційній – збут (товару); в геологічній – осада; **Anbau (m)** – прибудова, крило (будівлі); с-г. обробіток; вирощування; **Anwurf (m)** – штуркатурка; спорт початковий кидок (в гандболі, баскетболі); 4) **Balken (m)** – балка; брус; спорт колода (гімнастичний снаряд); смуга (на гербі); анат. мозолисте тіло; 5) **Bogen (m)** – арка; мат. дуга; лук (зброя та спортивний інвентар); скор від *Druckbogen* поліграф. друкований аркуш; 6) **Gang (m)** – коридор; тех передача, швидкість; геол. жила (руди); блюдо (в значенні черговості страви 9) **Säule (f)** – колона; авт. підставка; бензоколонка; геол. стовпчастий кристал; нефт. циліндричний заряд твердого ракетного палива; ел. стрижень; сердечник (трансформатора).

Якщо говорити про утворення термінів саме німецькою мовою, то перш за все потрібно виділити мовне тяжіння до словоскладання. В інших мовах ми не зустрінемо таку кількість композитів, тобто складних слів. Ці слова утворюються надзвичайно швидко та, іноді, мимовільно. Такі слова як *Gebrauchtwagensausstellung*, *Oberflächenformation*, *Hagelschädenoptik*, є важкими для говоріння, але в той же час, вони надзвичайно чітко роблять німецьку мову "економною". Словоскладання є одним з могутніх джерел розвитку й поповнення словникового складу за рахунок наявного в його розпорядженні арсеналу функційно-структурних одиниць і яке особливо розвинулося в германських мовах [11, с. 2].

Отже, більшість термінів з галузі архітектури виникло шляхом словоскладання. Такі терміни складають приблизно 60% загальної кількості. З них, двокомпонентні складають 47,8%, трикомпонентні – 11,3%, та незначна кількість чотирикомпонентних – 0,9%.

Як показує проведений аналіз, у галузі архітектури досить розповсюджені двокомпонентні словосполучення (бінарні). З погляду вираження їхніх компонентів частинами мови можна виокремити такі моделі: **іменник + іменник; прикметник + іменник; іменник + прикметник**.

Найбільшою функційною активністю відзначається модель **іменник + іменник (S + S)**: *Adlerdach (n)* – античний двохиллий дах, висота якої не більше 1/4 довжини основи даху; *Balkonsäule (f)* – балконна колона; *Baukörper (m)* – корпус споруди, архітектурний організм; *Dachboden (m)* – горіще; *Eckraum (m)* – кутове приміщення; *Fassadenwand (f)* – зовнішня сторона будівлі; *Fensterbogen (m)* – вікно з апроною перемичкою; *Flachdecke (f)* – плоске перекриття; *Gebäudeflügel (n)* – крило будівлі, прибудова; *Kellergeschoß (n)* – підвальний поверх; *Sandstein (m)* – глинистий піщаник.

На другому місці модель **(A+S=S)** з першим компонентом прикметником: *Flachdach (n)* – плоский дах; *Haupteingang (m)* – головний вхід; *Hochhaus (n)* – висотна будівля, багатопверховий будинок; *Hochraster (m)* – висока модульна система; *Neubau (m)* – новобудова; *Rundbau (m)* – кругла будівля, споруда; *Rundfenster (n)* – кругле вікно; *Rohbau (m)* – споруда без внутрішньої обробки / будівля без оздоблювальних робіт; *Passivhaus (n)* – енергозберігаючий будинок з нульовим балансом витрати і виробництва електроенергії.

Третьою продуктивною моделлю двочленних термінів є модель **іменник + прикметник (S+A=S)**: *facettenreich (adj)* – багатогранний; *kontrastreich (adj)* – контрастний; *lichtvoll (adj)* – добре освітлений; *säurefest (adj)* – кислотостійкий; *schallsicher (adj)* – звукоізолюючий, звуконепроникний. В архітектурній термінології є також складні слова, першими компонентами яких виступають інші частини мови: числівники (*Dreipass (m)* – трилисник), дієслова (*Wohnbau (m)* – житлове будівництво). Але ці спеціальні слова рідко вживаються.

В німецькій архітектурній термінологічній лексичній широкі застосовують багаточленні іменники, зазвичай тричленні; вони виражають різновид того чи іншого поняття, слугують для диференціації значення основного слова. Структурний аналіз архітектурних тричленних терміноодиниць показує, що вони створені за такими моделями:

1. Модель **іменник + іменник + іменник = іменник (S+S+S=S)**: *Behelfsholzkonstruktion (f)* – тимчасова дерев'яна конструкція; *Dachbodenraum (m)* – горіщне приміщення; *Erdgeschoßfenster (n)* – вікно першого поверху; *Gipsputzdecke (f)* – відштукатурена стеля; *Lehmwellerbau (m)* – глинобитна споруда з глини і соломи; *Rosenfenstergeschoß (n)* – поверх на рівні вікна - розас (в готичній архітектурі); *Schallschutzwand (f)* – звукоізолююча стіна; *Schaumstoffblock (m)* – пінопластовий блок; *Schlüssellochfenster (n)* – вікно у вигляді замкової щілини.

2. Модель **прикметник + іменник + іменник = іменник (Adj+S+S=S)**: *Kleinhausiedlung (f)* – селище одноповерхових будинків; *Rundbogenfenster (n)* – полуциркульне вікно; *Tiefbauanlage (f)* – підземна споруда.

3. Модель **прислівник + іменник + іменник = іменник (Adv+S+S=S)**:
Längsschiffdach (n) – дах з поздовжнім нефом.

4. Модель **числівник + іменник + іменник = іменник (Num+S+S=S)**:
Dreieckgiebel (m) – трикутний виступ; *Einliegerwohnung (f)* – квартира як самостійна частина будинку, часто у вигляді прибудови; *Nullenergiehaus (n)* – енергоефективний будинок з нульовим балансом споживання і виробництва електроенергії.

5. Модель **іменник + дієслово + іменник = іменник (S+V+S=S)**:
Faltschiebtür (f) – складчасті двері; *Lehmstapfbau (m)* – глинобитна споруда; *Kugelhappengewölbe (n)* – плоский купол.

6. Модель **дієслово + іменник + іменник = іменник (V+S+S=S)**:
Backsteinarchitektur (f) – архітектура споруд з цегляної кладки; *Backsteinbau (m)* – споруда з цегли.

На сьогоднішній день спостерігається тенденція до збільшення кількості багаточленних композитів. В німецькій мові зростає кількість багаточленних терміноодиниць, які слугують основою для подальших конструкцій. У німецькій архітектурній лексиці існують чотиричленні складні слова, побудовані за моделлю **іменник + іменник + іменник + іменник = іменник (S+S+S+S=S)**: *Riegelpfostenbauweise (f)* – спосіб будівництва наскрізної конструкції; **числівник + іменник + іменник + іменник = іменник (Num+S+S+S=S)**: *Einfamilienhaussiedlung (f)* – селище з будинків на одну родину; **дієслово + іменник + іменник + іменник = іменник (V+S+S+S=S)**: *Backsteinfußboden (m)* – цегляна підлога.

Використання багаточленних термінів пов'язане з прагненням виразити спеціальне поняття якнайточніше у вигляді одного слова, яке містить інформативні особливості основного поняття. Композити характеризуються високою інформативністю й здатні вмістити в себе зміст цілого відрізка речення. Як видно з проведеного дослідження, терміни-композити можуть мати різноманітний компонентний склад.

Наступну групу створюють терміни, які утворені суфіксальним шляхом, їх нараховується 16 %. Наприклад, для побудови загальних та збиральних назв служать продуктивні суфікси іменників жіночого роду **-ung, -keit**. Такий німецький суфікс як **-werk**, та запозичений **-ie**, вказують на колективність: *Balkenwerk (n)* – споруда з балок; *Fachwerk (n)* – фахверк. Такі суфікси як **-e, -ung, -tion** зазвичай вказують на слова жіночого роду, які можуть означати предмети, речі, частини чогось та інше: *Arkade (f)* – аркада; *Türleibung (f)* – дверний укіс. Суфікси **-e, -ei** є суфіксами слів жіночого роду, які вказують на місце, простір, де відбувається відповідна дія: *Abtei (f)* – абатство; *Seitenstraße (f)* – бічна вулиця; *Tiefbauanlage (f)* – підземна споруда.

Суфіксальний спосіб словотвору притаманний також і прикметникам. Суфікс **-ig** традиційно вважається одним з найпродуктивніших засобів утворення похідних прикметників: *abdachig* – похилий; *säurebeständig (adj)* – кислотостійкий; *weiträumig* – просторий; суфікс **-fähig** надає прикметникам значення здатності до дії, придатності до чого-небудь, можливості здійснити дію над чим-небудь: *streichfähig (adj)* – що легко фарбується; *widerstandsfähig (adj)* – стійкий (до чогось); слова з суфіксом **-förmig** означають порівняння за зовнішньою схожістю (формою): *kreuzförmig* – хрестоподібний; *säulenförmig (adj)* – у вигляді колони.

Способом префіксації утворено 8,7 %. Найбільш продуктивними при утворенні проаналізованих німецьких архітектурних термінів є префікси: **be-, ver-**; із напівпрефіксів, що часто використовуються в іменниковому архітектурному термінотворенні, можна виокремити такі як **haupt-, hoch-, neben**: *Haupteingang (m)* – головний вхід; *Haupttor (n)* – головні ворота; *Hochhaus (n)* – висотна будівля, багатопверховий будинок; *Hochräumigkeit (f)* – високе велике приміщення; *Nebenraum (m)* – підсобне приміщення; *Nebentreppe (f)* – допоміжні сходи; *Nebenwohnung (f)* – сусідня квартира, сусіднє приміщення.

Серед архітектурних термінів існує багато напівпрефіксів, які семантично відповідають прикметникам **ab-, an-, mit-, vor-, zu-**: *Abbild (n)* – зображення, відбиток; *Abdeckplatte (f)* – карнизна плита; *Abfallrohr (n)* – спускна труба, стічна труба,

водостічна труба, відвідна труба; **Anbau** (m) – зовнішня прибудова, крило (будівлі); забудова; **Anschluß** (m) – примикання, приєднання; **Anwurf** (m) – перший шар штукатурки, нанесений на стіну; **Vorplatz** (m) – місце перед будівлею, під'їзд до будівлі; **Vorsprung** (m) – виступ.

Префіксація характерна також і для дієслів архітектурної термінології, наприклад: **abblättern, sich** – лузитися, здиратися (про фарби); **abblenden** – замуляти або відгороджувати світло; **abbrechen** – відколювати, відламувати, зривати; **abfalzen** – робити виїмки або фальци, знімати фальц, фальцювати; **abrüsten** – знімати частини будівлі, розбирати забудову; **abtäfeln** – обшивати дерев'яною панеллю; **anbauen** – пристроювати; забудовувати; **anblenden** – облицьовувати, обшивати; **zubauen** – пристроювати; **zusammenschließen, sich** – стулятися, з'єднуватися.

Префіксально-суфіксальним способом утворюються – 4,3 % архітектурних термінів: **Abbildung** (f) – проекція фігури на площину; **Anbaufähigkeit** (f) – придатність для забудови; **Anblendung** (f) – облицювання, обшивка; **Anschwellung** (f) – опуклість, потовщення.

Решту складають словосполучення та прості безафіксні терміни. Більшість термінів галузі архітектури виражена іменниками жіночого, рідше – чоловічого та середнього роду, дієсловами та прикметниками.

При перекладі досліджуваної терміносистеми використовуються чотири основні прийоми.

Головним прийомом передачі німецьких архітектурних термінів українською мовою є переклад за допомогою лексичного еквіваленту. Наприклад: **Falzziegel** (m) – черепиця; **Gaden** (m) – невеликий будинок, котедж; обнесене парканом місце; **Giebel** (m) – фронтон; **Grundriss** (m) – план, горизонтальна проекція (будівлі); **Herrschersitz** (m) – резиденція; **Hochraster** (m) – висока модульна система; **Wolkenkratzer** (m) – хмарочос, висотна будівля; **Zunft** (n) – (іст.) будівля (ремісничого) цеху.

Одним із найпростіших прийомів перекладу німецьких термінів архітектури є прийом транскодування: **Aquädukt** (m) – акведук; **Balkon** (m) – балкон; **Fundament** (n) – фундамент; **Kapelle** (f) – капела, каплиця; **Rotunde** (f) – ротонда.

Терміни також підлягають іншому прийому перекладу – калькуванню – передачі комбінаторного складу слова, коли складові частини слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови перекладу. Цей прийом застосовується при перекладі складних за структурою термінів, і є найуживанішим при перекладі досліджуваної терміносистеми німецької мови. Наприклад: **Architekturdetail** (n) – архітектурна деталь; **Balkonsäule** (f) – балконна колона; **Fassadenturm** (m) – фасадна вежа; **Holzterasse** (f) – дерев'яні сходи; **Neubau** (m) – новобудова; **Stadtmauer** (f) – міська стіна.

Метод описового перекладу – це лексико-граматична трансформація, коли лексична одиниця мови оригіналу замінюється словосполученням, яке описує (експлікує) її значення мовою перекладу. В основному, цей метод застосовується при перекладах реалій, коли короткі словникові відповідники в українській мові відсутні. Інколи однокомпонентний термін перетворюється на багатоконпонентний, який більше схожий на тлумачення терміна, ніж на термін, наприклад: **Adrianeum** (n) – невелика споруда у вигляді каплиці (епоха римського імператора Адріана); **Aräostylos** (m) – (ер.) будова з далеко розставленими колонами (відстань між осями не менше 4 діаметрів колон); **Fächerfenster** (n) – віялове вікно, вікно, верхня частина якого складається з розташованих віялом напівкіл (в романській архітектурі); **Langhaus** (n) – будівля з розвиненою поздовжньою віссю; **Nullenergiehaus** (n) – енергоефективний будинок з нульовим балансом споживання і виробництва електроенергії; **Punkthaus** (n) – висотний будинок із внутрішнім входом і приміщеннями по периметру. Розширення синтаксичної структури терміна ускладнює процес перекладу, однак дозволяє точно передати значення відповідного терміна.

При перекладі пошук необхідних еквівалентних відповідностей для німецьких архітектурних термінів в українській мові допомагає не лише знання особливостей

даної термінології, а й знання того, що значення слова може визначатися як за допомогою словника чи за компонентами складеного терміна, так і семантикою словотворчих елементів.

Дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

1. Більшість термінів з галузі архітектури виникло шляхом словоскладання. Такі терміни складають приблизно 60% загальної кількості. З них, двокомпонентні складають 47,8 %, трикомпонентні – 11,3 %, та незначна кількість чотирикомпонентних – 0,9 %. Наступну групу створюють терміни, які утворені суфіксальним шляхом, їх нараховується 16 % (*Keramikverkleidung* (f) – *керамічне облицювання*). Спосіб префіксації утворено 8,7 % (*Anbau* (m) – *зовнішня прибудова*), а префіксально-суфіксальним – 4,3 % (*Anbaufähigkeit* (f) – *придатність для забудови*). Решту складають словосполучення та прості безафіксні терміни. Більшість термінів виражена іменниками жіночого, рідше – чоловічого та середнього роду, дієсловами та прикметниками. Отже, можна сказати, що найпродуктивнішим шляхом утворення термінів німецької архітектури постає спосіб словоскладання.

2. Дослідивши лексичні значення терміносистеми німецької архітектури були виділені 12 основних тематичних груп.

3. При перекладі досліджуваної терміносистеми використовуються чотири основні прийоми, такі як переклад за допомогою лексичного еквіваленту (*Kabuse* (f) – *темна комірчина, бідна маленька квартира*), транскодування (*Arabeske* (f) – *арабеска*), калькування (*Ecksäule* (f) – *кутова колона*) та описовий переклад (*Nullenergiehaus* (n) – *енергоефективний будинок з нульовим балансом споживання і виробництва електроенергії*).

STRUCTURE-SEMANTIC FEATURES OF THE ARCHITECTURAL TERMS AND METHODS OF THEIR TRANSLATION

V. I. Voloshuk, PhD in Philology, Professor
National Technical University Zaporizhzhya,
64, Shukovskogo St., Zaporizhzhya, 69063, Ukraine
E-mail: wika1976@mail.ru

The article is devoted to structure-semantic features of the architecture terminology and methods of translation for architectural terms. Semantically, it is advisable to distribute all architectural terms for such specific classes, types of buildings, construction of buildings, structural elements of buildings, parts of buildings, engineering buildings, types of decoration and their subtypes. Structurally, most of the terms from the field of architecture appeared by wordcomposition. Widely applied are multinomial nouns, usually tripartite. Suffixal and prefixal ways of term formation also frequently used in the field of German architecture. The translation of the architectural units can be made by using the lexical equivalent transcoding and tracing, but the most productive is the descriptive method.

Key words: Term, structure-semantic features, wordcomposition, lexical equivalent, descriptive method of translation.

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ НЕМЕЦКОЙ АРХИТЕКТУРНОЙ ЛЕКСИКИ И СПОСОБЫ ЕЕ ПЕРЕВОДА

В. И. Волощук, канд. филол. наук, профессор
Запорожский национальный технический университет,
ул. Жуковского, 64, Запорожье, 69063, Украина
E-mail: wika1976@mail.ru

Статья посвящена исследованию структурно-семантических особенностей архитектурной терминологии и способам перевода архитектурных терминов. Семантически целесообразно разделить все архитектурные термины на такие видовые классы как типы зданий, конструкции зданий, структурные элементы зданий, части зданий, инженерное обеспечение домов, виды декора и их подвиды. Структурно большинство терминов из области архитектуры возникло путем словосложения. Широко применяют многочленные существительные, как правило, трехчленные. Суффиксальный и префиксальный способы создания терминов тоже часто встречаются в сфере немецкой архитектуры. Перевод архитектурных единиц можно осуществить с помощью лексического эквивалента, транскодирования или калькирования, но самым продуктивным является описательный метод перевода.

Ключевые слова: термин, структурно-семантические особенности, словосложение, лексический эквивалент, описательный способ перевода.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гринев А. С. Сопоставительный анализ английской и русской архитектурной терминологии: на материале тематического поля "Теория и история архитектуры": дисс... канд. филол. наук : 10.02.20 / Гринев Александр Сергеевич. – Москва, 2004. – 213 с.
2. Стаматиаду Э. Лексико-семантические, структурные и функциональные особенности архитектурной лексики: на материале английского, немецкого, греческого и русского языков : дис. ... кандидата филологических наук : 10.02.19 / Стаматиаду Эрасмиа. – Майкоп, 2010. – 178 с.
3. Симоненко М. А. Архитектурная метафора в языке и речи: дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Симоненко Марина Александровна. – Курск, 2009. – 196 с.
4. Корниенко О. П. Терминологическая специфика английских текстов подязыка архитектуры и строительства [Электронный ресурс] / О. П. Корниенко. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/terminologicheskaya-spetsifika-angliyskih-tekstov-podyazyka-arhitektury-i-stroitelstva>.
5. Думанська Л. Б. З історії походження української архітектурної термінології / Л. Б. Думанська // Культура народів Причорномор'я. – 2011. – № 208. – С. 153–155.
6. Думанська Л. Б. Явище синонімії в сучасній українській термінології будівництва та архітектури / Л. Б. Думанська // Записки з українського мовознавства : збірник наукових праць / Ю. О. Карпенко, кол.авт. ОНУ ім. І. І. Мечникова. – Одеса : Астропринт, 2006. – Вип. 16. – С. 273–278.
7. Венидиктова Н. И. Немецкий язык. Тематический словарь. 20 000 слов и предложений с транскрипцией немецких слов. С русскими и немецкими указателями; под ред. Т. Бури / Н. И. Венидиктова. – М. : Живой язык, 2012. – 256 с.
8. Hagemann W. Fachwörterbuch Architektur und Bauwesen: Deutsch – Englisch / Englisch – Deutsch / W. Hagemann. – Berlin : DIN e.V, 2014. – 612 S.
9. Elegante Holzkonstruktion [Электронный ресурс] // Fachmagazin Architektur. – 2015. – Режим доступа : <http://www.architektur-online.com/schlagzeilen/elegante-holzkonstruktion-aus-baubuche>. – Назва з екрану.
10. Moderne in Backstein [Электронный ресурс] // Das Metropolmagazin für Architektur, modernes Wohnen und Lebensart. – CUBE. – Режим доступа : http://www.cube-magazin.de/berlin/einfamilienhaus_architektur/moderne-in-backstein.html. – Назва з екрану.
11. Омельченко Л. Ф. Английская композита: Структура и семантика : автореф. дис... д-ра филол. наук: 10.02.04 / Лариса Федоровна Омельченко; Киев. гос. ун-т им. Т. Шевченка. – К., 1989. – 43 с.

LIST OF REFERENCES

1. Grinev, A. S. (2004) *The Comparative analysis of English and Russian architectural terminology: thematic field "Theory and history of architecture"*: Dr. philol. sci. diss.: 10.02.20, Moscow, 213 p.
2. Stamatiadou, E. (2010) *Lexico-semantic, structural and functional features of architectural language: in English, German, Greek and Russian languages*: Dr. philol. sci. diss.: 10.02.19, Maykop, 178 p.
3. Simonenko, M. A. (2009) *Architectural metaphor in language and speech*: Dr. philol. sci. diss.: 10.02.19, Kursk, 196 P.
4. Kornienko, O. P. [2016] *Terminological specificity of English texts of a sublanguage of architecture and construction* [Online], Available: <http://cyberleninka.ru/article/n/terminologicheskaya-spetsifika-angliyskih-tekstov-podyazyka-arhitektury-i-stroitelstva>.
5. Domanska, L. B. (2011) From the history of the origin of the Ukrainian architectural terminology, *Kul'tura narodov Prichernomor'ja* [Culture of the Black Sea Region Nations], no. 208, pp.153-155
6. Domanska, L. B. (2006) The phenomenon of synonymy in modern Ukrainian terminology of construction and architecture, *Zapiski z ukrains'kogo movoznavstva: zbirnik naukovih prac'* [Notes on the Ukrainian Linguistics: Collection of Scientific Papers], no. 16, pp. 273-278
7. Venidiktova, N. E. (2012) German. Thematic dictionary, in T. Bury (ed.) *20 000 Words and Sentences with Transcription of German Words*, Moscow : Zhivoy yazyk, 256 p.
8. Hagemann, W. (2014) *Fachwörterbuch Architektur und Bauwesen: Deutsch – Englisch / Englisch – Deutsch*, Berlin : DIN e.V, 612 S.
9. Elegante Holzkonstruktion, *Fachmagazin Architektur* [Online], Available: <http://www.architektur-online.com/schlagzeilen/elegante-holzkonstruktion-aus-baubuche> [2016].
10. Moderne in Backstein, *Metropolmagazin Das für Architektur, modernes Wohnen und Lebensart – CUBE*. [Online], Available: http://www.cube-magazin.de/berlin/einfamilienhaus_architektur/moderne-in-backstein.html [2016].
11. Omelchenko, L. F. (1989) *English Composite: Structure and Semantics*: Dr. philol. sci. diss.: 10.02.04, Kiev, 43 c.

Надійшла до редакції 1 лютого 2017 р.